

Упаковка, яку не помічаєш

О.А. Векленко, академік НАМ України, проф. Харківської державної академії дизайну і мистецтв

Якось рано-вранці зателефонував мій давній товариш, відома в галузі пакування людина. Він, навіть не привітавшись, відразу почав висловлювати своє захоплення від невеличкої книжечки моїх спогадів про чорнобильські події травня-червня 1986 р., в яких у той час мені довелося брати участь. «Прочитав напередодні книжку, не спав ніч і не міг втриматися», – схвилювано говорив він, ділився враженнями, своїми спогадами... А потім несподівано запитав: «А що ти можеш сказати про упаковку в Чорнобилі?».

Дивне запитання заскочило мене зненацька. Яка упаковка в Чорнобилі? Про що він каже? Ніколи не замислювався і не звертав уваги на те, що оточує нас тут, у повсякденному житті, а там – і поготів. Однак мій настирливий візаві наполягав все ж таки згадати хоч якісь моменти 35-річної давнини, коли я стикався з упаковкою в тій шаленій круговерті непередбачуваних подій.

Згадки про чорнобильську упаковку

Єдине, що відразу зринуло в пам'яті, – розкрита коробка з гофрокартону з трафаретним написом «Для Чорнобыля» разом із купою сміття в якомусь закутку біля стіни, а поруч – від використаного прального порошку «Чайка», яка випадково опинилася в кадрі (рис. 1). За допомогою цього порошку «ліквідатори» марно намагалися змивати радіоактивний пил і бруд з агрегатів у машинному залі станції.

Уже потім, коли почав ретельно й більш прискіпливо згадувати деталі, аналізувати життя «там», зрозумів, що кожного дня, щоднини, повсякчас ми активно взаємодіяли з упаковкою, активно користувалися нею, перебували в її оточенні... Так, коли замислюєшся глибше, починаєш розуміти, що пакування – не тільки технологія, а й невід'ємна частина нашої цивілізації, нашого існування на цій планеті. Найперше – сигарети: вони в пачках. Ну а якщо так, то майже в кожного в кишені – коробочка сірників. Військовий квиток і пропуск акуратно вкладені в невеличкий поліетиленовий пакет. У машинному залі ЧАЕС після марної дезактивації все теж було упаковано в поліетиленову плівку. Не згадати про консервовану «тушонку» – гріх. Майже щодня в наметі-їдальні ми стикалися з таким пакуванням у металевих бляшанках. Ну що там ховатись – пляшки теж були. Вміст скляної тари іноді добре допомагав розслабитися. А якщо серйозно, то, мабуть, і сам реактор можна віднести до категорії упаковки. От тільки ця захисна оболонка – упаковка не витримала неймовірної сили вибуху. А великі металеві контейнери, в яких пакували та вивозили забруднену радіацією землю (рис. 2)?

Згадувати можна ще багато... Та вже потім, коли повертаєшся звідти, хоч і не усвідомлюєш цього до кінця, посту-

Рис. 1. Коробка з гофрокартону «Для Чорнобыля»

пово починаєш розуміти, що ти інший, що не можеш спокійно дивитися на викинуту кимось прямо під ноги яскраву обгортку від цукерки чи зім'яту сигаретну пачку. Мабуть, і добре, що не було тоді в Чорнобильській зоні герметичної полімерної упаковки для продуктів та інших речей, яку так дбайливо надають нам зараз супермаркети. Зона була б забруднена нею не менше, ніж радіаційними відходами.

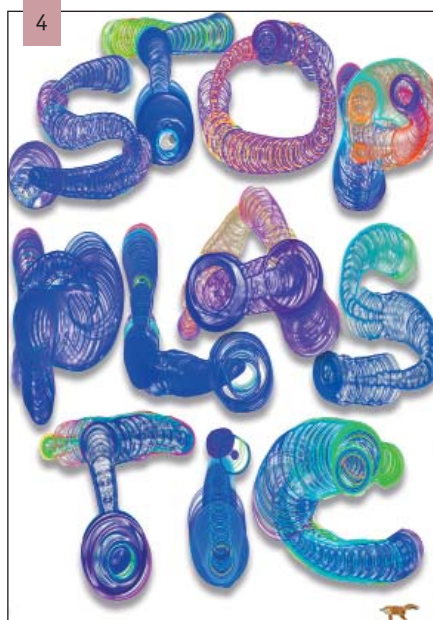
Можливо, якоюсь мірою ці обставини вплинули на становлення моєї екологічної свідомості. Так чи інакше, після повернення із Чорнобыля в моєму творчому доробку дизайнера-плакатиста стало з'являтися набагато більше плакатів на тему захисту довкілля, дбайливого ставлення до природи.

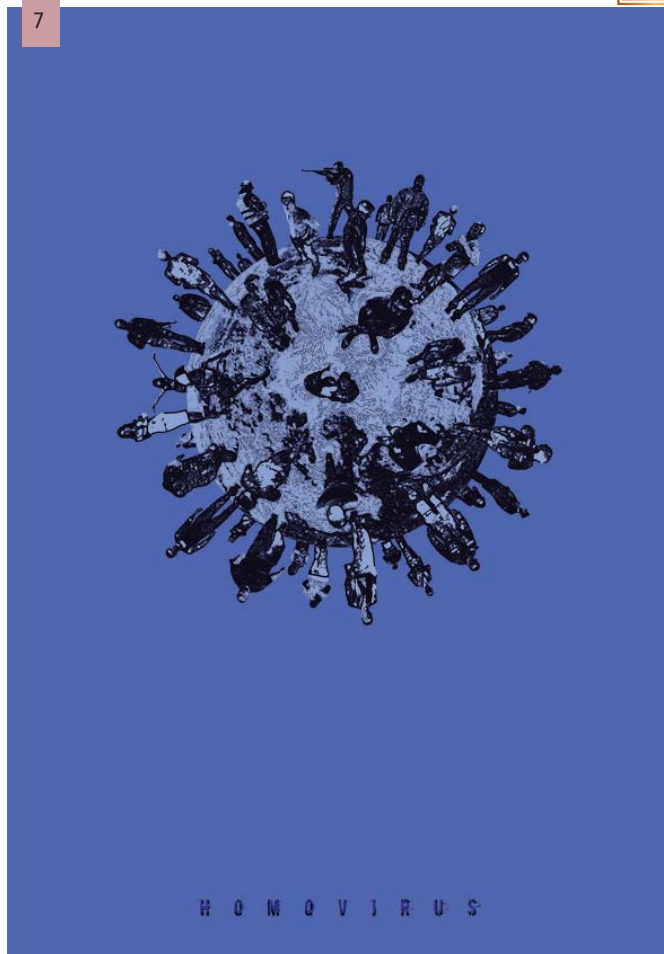

Рис. 2. Завантаження металевих контейнерів забрудненою землею для вивезення її зі станції

ДИЗАЙНЕРИ СВІТУ ПРОТИ ЗАБРУДНЕННЯ ПЛАНЕТИ !

Плакати з різних країн, надіслані до Оргкомітету XI Міжнародного трієнале екоплаката «4-й Блок»

1. Маша Афончикова, Росія;
2. Кароліна Ястржебська, Польща;
3. Джинг Жоу, США–Китай;
4. Катерина Павлова, Росія;
5. Радослава Бурмілош, Чехія–Болгарія;
6. Войцех Осуховський, Польща;

7. Марек Осман, Польща;
8. Катя Калдор, Угорщина;
9. Артур Скворонський, Польща;
10. Арман Арутюнян, Вірменія

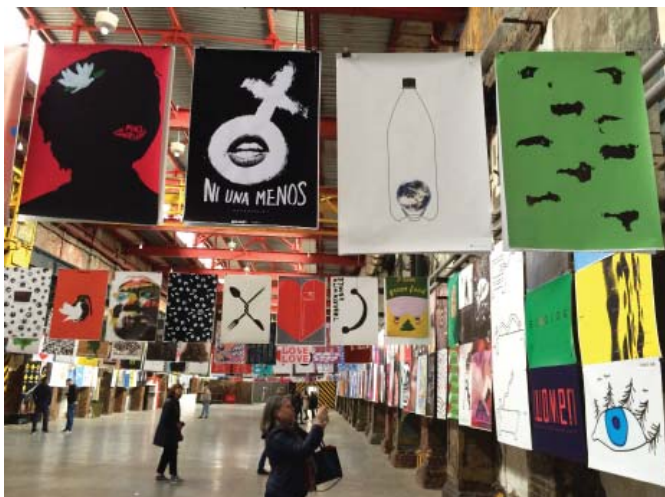
Плакати друкуються з дозволу Оргкомітету XI Міжнародного трієнале екоплаката «4-й Блок»

«4-й Блок» – це про екологію

А в 1991 р., до п'ятої річниці Чорнобильської катастрофи, разом із друзями, колегами, моїми студентами ми вирішили вшанувати цю трагічну дату в Харкові міжнародною виставкою екоплаката з примітною для такого випадку назвою: «4-й Блок». Так народилося відоме тепер у світі, особливо в дизайнерській спільноті, міжнародне тріенале екоплаката «4-й Блок».

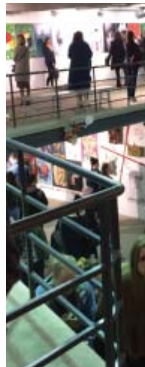
Попри всі негаразди й труднощі ми вижили, і кожних три роки увесь цей час демонстрували шквал найкращих світових досягнень з екологічного плаката. Цього року виставка буде влаштована в Харкові, як завжди, у кінці квітня, ближче до пам'ятної дати Чорнобиля. Мабуть, це один із найдовших мистецьких проєктів в Україні, бо триває вже 30 років. Водинадцять за допомоги Українського культурного фонду Асоціація дизайнерів-графіків «4-й Блок» представить експозицію екологічних та соціальних плакатів дизайнерів із багатьох країн світу.

Однією з примітних рис цьогорічної експозиції є не тільки плакати до сумної 35-ї річниці Чорнобиля та 10-ї – Фукусіми, але й багато робіт, що висвітлюють сучасні екологічні проблеми, серед яких чи не найгостріша – забруднення довкілля полімерною упаковкою. Мимоволі складається паралель між катастрофами 1986, 2011 рр. та нинішньою ситуацією, коли вже вся планета з її землями, лісами, річками, морями-океанами перетворюється на суцільний смітник, у якому задихається все живе.

Я часто питаю себе: чому ми можемо концентрувати свої зусилля для подолання небезпечних, критичних ситуацій, у яких несподівано опиняється людство (як зараз із COVID-19 і вакциною проти нього) і так мало уваги приділяємо тому, що вбиває наш світ поступово, непомітно й ніби особисто кожного не стосується? Чому попри неймовірні наукові відкриття, нечувані успіхи в підкоренні Всесвіту, створюється все більше проблем у виживанні людства тут, на планеті Земля? Це стосується, зокрема, і упаковки.

Творча натура дизайнера, художника відрізняється від натури пересічного громадянина загостреним відчуттям майбутнього, здатністю навіть підсвідомо його передбачати та втілювати ці передбачення у своїх творах. Більшість

плакатів, що надійшли цього року на XI Міжнародне тріенале «4-й Блок», далекі від оптимізму в розкритті екологічної проблематики.

До Оргкомітету тріенале надіслано чимало плакатів, що висвітлюють проблеми засмічення суші та Світового океану полімерними пакетами та пляшками.

Авторами графічних робіт є дизайнери з різних країн. Серед них Китай, Чеська Республіка, Болгарія, Словаччина, Гонконг, Іран, Польща, Тайвань, США, Венесуела... Як бачимо, проблема одна для усіх континентів.

Для дизайнера важливо візуалізувати свої почуття і думки в оригінальній формі, яка привертає увагу. Це прояв його самосвідомості, соціальної активності. «4-й Блок» – той самий майданчик, на жаль, поодинокий у наш час, який дає змогу наочно представити актуальні проблеми сучасності, донести їх до широкого загалу, збудити думки в кожного глядача та підштовхнути його до конкретних дій у цьому напрямі.

Соціально спрямованому дизайнеру, може, і достатньо було б поставити проблему, відверто показати її, та все ж є немало робіт, що своїми оригінальними засобами й прийомами підказують шляхи подолання екологічних негараздів. Серед них – повторне використання упаковки, сортування сміття, правильна утилізація, оптимальне споживання та інші підходи й методи.

Перегляд творчих пошуків, гострих візуальних висловлювань, несподіваних метафор завжди надихає. Та все ж іноді виникає песимістичне відчуття, підступна думка: а може, і справді людство – це такий собі вірус на планеті Земля, що поступово вироджується і зрештою знищить сам себе? Майже так, як на плакаті польського дизайнера Марєка Османа «Номовірус».

Наприкінці

Насамкінець хочу висловити щире вдячність моєму товаришу, який наполегливо й методично спонукав написати це есе, а заодно дав поштовх до міркувань із приводу позитивних і негативних моментів функціонування упаковки в сучасному світі та ролі дизайнера в пошуках виходу з екологічної кризи, у якій ми всі опинилися у XXI ст.

Плакати можна буде подивитися на виставці в центрі сучасного мистецтва «ЄрміловЦентр» у Харкові з 22 квітня по 16 травня. Але навіть зараз на сторінках у Facebook (<https://www.facebook.com/the4thblock>) та Instagram (https://instagram.com/the_4th_block_official?igshid=1ivdh7khdclj) можна ознайомитися із частиною плакатів, що надійшли на тріенале.